

«Τόποι-Μνημεία-Μουσεία για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»

Εβραϊκό Μουσείο

Άρθρο

Ενότητα μουσείου: Το εβραϊκό νεκροταφείο

«Ποιός κατέστρεψε το εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης;»

Κείμενο: Σοφία Χριστοφορίδου

Φως στο άγνωστο παρασκήνιο μιας εξαιρετικά ταραχώδους εποχής επιχειρεί να ρίξει νέα μελέτη (του υποψήφιου διδάκτορα Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Λεόν Σαλιτέλ), που δημοσιεύτηκε από το Ίδρυμα Μελετών του Ολοκαυτώματος Yad Vashem. Οι «Ε» παρουσιάζουν τα βασικά της συμπεράσματα, τα οποία είναι σίγουρο ότι θα προκαλέσουν πολλές συζητήσεις και αντιδράσεις...

Η καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου, που άρχισε να συντελείται το 1942, ήταν μια από τις πιο ζοφερές στιγμές στη σύγχρονη ιστορία της Θεσσαλονίκης. Η επιτομή της ύβρεως. Ξεπατώθηκαν 300.000 μνήματα, σωροί ξεθάφτηκαν και έγιναν βορά των τυμβωρύχων, που έψαχναν για χρυσά δόντια στα κρανία, και αναθηματικές πλάκες που κάλυπταν τα σώματα νεκρών, έγιναν πεζοδρόμια και δρόμοι, παγκάκια και κρήνες, ενώ ακόμη εξακολουθούν να τις εμπορεύονται σε μάντρες οικοδομικών υλικών!

“Κι έπρεπε να ‘ρθει η καταραμένη τούτη γερμανική κατοχή, όπου, με τη συνέργεια μιας ειρωνικής μοίρας, βρήκε τη δραματική του λύση τούτο το παλιό άλτο πρόβλημα της Θεσσαλονίκης” Γιώργος Βαφόπουλος.

Η σκύλευση των νεκρών εβραίων της Θεσσαλονίκης συντελούνταν, την ώρα που οι απόγονοί τους βρισκόταν κλεισμένοι στα γκέτο, λίγο πριν σταλούν στα στρατόπεδα εξόντωσης των ναζί. Περισσότεροι από 46.000 εβραίοι της Θεσσαλονίκης εξοντώθηκαν από τους Ναζί. Ελάχιστοι επέστρεψαν στην γενέτειρα πόλη-ούτε καν 1200. Αυτοί οι άνθρωποι έπρεπε να μάθουν να ζουν με τις φρικιαστικές μνήμες των στρατοπέδων, έπρεπε να αντέξουν τον πόνο της απώλειας συγγενών, φίλων, γειτόνων, ολόκληρου του προπολεμικού κόσμου τους. Επιστρέφοντας, βρέθηκαν αντιμέτωποι με κάτι εξίσου φρικιαστικό. Τη βεβήλωση των νεκρών προγόνων τους.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΒΗΜΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Πέρασαν 72 χρόνια μέχρι η πόλη να βρει το κουράγιο να ανοίξει τη συζήτηση για αυτή τη σκοτεινή περίοδο της ιστορίας της. Στις αρχές Νοεμβρίου 2014 έγιναν τα αποκαλυπτήρια του μνημείου που ανεγέρθηκε στο χώρο της Πανεπιστημιούπολης, σε ανάμνηση του παλαιού εβραϊκού νεκροταφείου που καταστράφηκε το 1942, στη θέση του οποίου κτίστηκαν ορισμένα από τα κτίρια σχολών του ΑΠΘ. Το αίτημα της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, όπως εκφράστηκε δια του προέδρου της Δαβίδ

Σαλτιέλ ήταν η κοινωνία της πόλης αλλά και η ευρύτερη ακαδημαϊκή κοινότητα, να κάνει ένα ακόμη βήμα. Να ερευνήσει, να τεκμηριώσει και να παρουσιάσει με σαφήνεια, στην κοινή γνώμη τους ηθικούς αυτουργούς και τους εκτελεστές της καταστροφής.

Μια νέα μελέτη, του υποψήφιου διδάκτορα Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Λέον Σαλτιέλ, που πρόσφατα δημοσιεύτηκε από το Ίδρυμα Μελετών του Ολοκαυτώματος Yad Vashem, ρίχνει φως στο τι συνέβη τη σκοτεινή εκείνη περίοδο, παρουσιάζοντας νέα στοιχεία, μαρτυρίες και τεκμήρια.

Στην 36 σελίδων μελέτη του, με τίτλο *Dehumanizing the Dead* («Αφαιρώντας από τους νεκρούς την ιδιότητα του ανθρώπου») ο κ. Λέον Σαλτιέλ υποστηρίζει ότι η καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου της Θεσσαλονίκης δεν ήταν κεντρική απόφαση των γερμανικών αρχών κατοχής-εξάλλου πουθενά αλλού στην Ευρώπη οι Ναζί δεν κατέστρεψαν νεκροταφεία. «Η παρουσία των Γερμανών [στην πόλη] επιτάχυνε εξελίξεις που είχαν δρομολογηθεί πριν από δεκαετίες (...). [Οι Γερμανοί] ήταν οι καταλύτες σε αυτή τη διαδικασία. (...) Αν και ο Μαξ Μέρτεν είχε τοποθετηθεί μόλις πριν από μερικούς μήνες στην πόλη, γρήγορα κατάλαβε ότι το θέμα του νεκροταφείου προκαλούσε προστριβές μεταξύ των ελληνικών αρχών και της εβραϊκής κοινότητας. Έτσι, προσπάθησε να ευχαριστήσει τους συνομιλητές του [που ήταν η θεσμική ελίτ της πόλης], για ένα θέμα που είχε μεγάλη σημασία για αυτούς, αλλά ελάχιστη για τον ίδιο».

ΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

Το αρχαίο εβραϊκό νεκροταφείο ιδρύθηκε κατά την πρώιμη ρωμαϊκή εποχή, όταν οι πρώτοι Εβραίοι εγκαταστάθηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Το 1942 απλώνονταν από την οδό Εγνατία μέχρι τις 40 Εκκλησιές και περιελάμβανε τον τόπο της σημερινής Πανεπιστημιούπολης. Μια έκταση μεγαλύτερη από 350.000 τετραγωνικά μέτρα που περιελάμβανε περισσότερους από 300.000 τάφους ενηλίκων και ανάλογο αριθμών τάφων παιδιών- ήταν κατά πάσα πιθανότητα η μεγαλύτερη εβραϊκή νεκρόπολη στην Ευρώπη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εβραϊκή θρησκευτική παράδοση απαγορεύει την εκταφή των νεκρών.

Από το 1925, διάφορα σχέδια αναπλάσεων προέβλεπαν τη μεταφορά του νεκροταφείου από την περιοχή. Το 1937, ένας μεταξικός νόμος όριζε ότι μέρος της έκτασης αποδιδόταν στο ΑΠΘ, ενώ η υπόλοιπη θα μετατρέποταν σε άλσος, χωρίς να πειραχτούν οι υφιστάμενοι τάφοι, αλλά με την πάροδο ενός έτους να σταματήσουν και οι νέες ταφές. Τελικά ο νόμος εφαρμόστηκε μόνο ως προς το προς το πρώτο σκέλος του, δηλαδή την απόδοση 12 στρεμμάτων στο ΑΠΘ. Πέντε χρόνια αργότερα, εν μέσω κατοχής, η καταστροφή του νεκροταφείου παρουσιάστηκε ως εντολή εκπορευόμενη από τους Γερμανούς, την οποία εκτέλεσαν οι τοπικές αρχές.

ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΣΑΒΒΑΤΟ ΣΤΙΣ ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΤΟΥ ΜΕΡΤΕΝ

Η 11η Ιουλίου του 1942 έμεινε στην ιστορία ως “Μαύρο Σάββατο”. Ήταν τότε που οι δυνάμεις κατοχής συγκέντρωσαν στην Πλατεία Ελευθερίας

περίπου 8.500 εβραίους άνδρες ηλικίας 18-45 ετών και τους υπέβαλλαν σε εξευτελιστικά καφόνια κάτω από τον καυτό καλοκαιρινό ήλιο. Μέχρι τα τέλη Αυγούστου 1942 περίπου 3.500 άνδρες στάλθηκαν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας για να εργαστούν σε καταναγκαστικά έργα. Οι περισσότεροι εξ αυτών δεν είχαν κάνει ποτέ χειρωνακτικές δουλειές. Λόγω της σκληρής δουλειάς, της ελλιπούς τροφής και των κακών συνθηκών υγιεινής, όλο και περισσότεροι άνθρωποι πέθαιναν στα εργοτάξια. Η λύση που προτάθηκε από πλευράς του εργολάβου Ιωάννη Μίλερ ήταν να εξαγοράσει η εβραϊκή κοινότητα την καταναγκαστική εργασία των μελών της, πληρώνοντας για τους μισθούς που θα λάμβαναν οι εξειδικευμένοι έλληνες εργάτες που θα τους αντικαθιστούσαν. Στις 13 Οκτωβρίου 1942 ο υπεύθυνος πολιτικών υποθέσεων των γερμανικών αρχών, Μαξ Μέρτεν συναντήθηκε με τους πρεσβύτερους της εβραϊκής κοινότητας και τους πρότεινε ως ποσό εξαγοράς τα 3-5 δισεκατομμύρια δραχμές. Την επομένη, ο αρχιραβίνος Τσβι Κορετς συναντήθηκε με τον εργολάβο Μίλερ και του ζήτησε τη βοήθειά του, για να μειωθεί το ποσό, στα 2 δισ. Δραχμές, γιατί η κοινότητα δεν θα μπορούσε να συγκεντρώσει περισσότερα. Στη δεύτερη συνάντηση, στις 15 Οκτωβρίου, ο Μέρτεν δέχτηκε την προσφορά των 2 δισ. σε μετρητά αλλά πρόσθεσε έναν νέο όρο: την καταστροφή του νεκροταφείου, η αξία της έκτασης του οποίου υπολογίστηκε 1,5 δισ. δραχμές. Οι πρεσβύτεροι της κοινότητας βρέθηκαν με την πλάτη στον τοίχο, χωρίς περιθώρια ελιγμών. Μετά από έντονες διαβουλεύσεις κατέληξαν ότι “εάν για στρατιωτικούς σκοπούς απαιτηθεί η χρήση ή ακόμη και η καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου, η κοινότητα θα υπακούσει στις εντολές των δυνάμεων κατοχής”. Μετά από μερικές μέρες ο γενικός διοικητής Μακεδονίας Βασίλης Σιμωνίδης καλούσε την κοινότητα να προχωρήσει σε άμεση εφαρμογή της γερμανικής διαταγής (η ευθύνη για την εφαρμογή της οποίας του είχε εκχωρηθεί).

ΚΑΜΙΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Στις 3 Δεκεμβρίου 1942 πραγματοποιείται μια σύσκεψη στο δημαρχείο Θεσσαλονίκης υπό την προεδρεία γερμανού αξιωματικού και με τη συμμετοχή της γενικής διοίκησης Μακεδονίας, του δήμου Θεσσαλονίκης και της εβραϊκής κοινότητας, προκειμένου να συζητηθούν τεχνικές λεπτομέρειες του εγχειρήματος. Ο αρχιραβίνος Κόρετς ζήτησε να επανεξεταστεί το θέμα και ει δυνατόν να μην καταστραφούν οι τάφοι. Στην έσχατη περίπτωση, να δινόταν τουλάχιστον επαρκής χρόνος, να περάσει ο χειμώνας, για να γίνει η εκταφή και μεταφορά των σωρών και των αναθηματικών πλακών στο νέο νεκροταφείο του Ζεϊτενλίκ. Αυτή ήταν και η μόνη φωνή αντίδρασης που ακούστηκε κατά των σχεδίων καταστροφής του νεκροταφείου. Οι εκπρόσωποι των τοπικών αρχών, όχι απλά δεν έφεραν αντίρρηση αλλά δεν κατέθεσαν καμιά αντιπρόταση. Μάλιστα, σύμφωνα με όσα αναφέρει στα απομνημονεύματά του ο Γιομτώβ Γιακοέλ, ο μηχανικός της γενικής διοίκησης Μακεδονίας Αθανάσιος Μπρόικος, φέρεται να αντέδρασε στο αίτημα του Κόρετς, λέγοντας ότι οι εβραίοι ζητούσαν χρόνο, με την ελπίδα ότι στο μεταξύ θα ερχόταν οι Άγγλοι να τους σώσουν!

Στις 23 Δεκεμβρίου 1942 το δημοτικό συμβούλιο Θεσσαλονίκης, σε ειδική συνεδρίασή του, επικύρωσε τυπικά τα όσα είχαν αποφασιστεί στη σύσκεψη που είχε γίνει στις αρχές του μήνα, και αποφάσισε την εκχώρηση δύο εκτάσεων για την εγκατάσταση εκεί των νέων νεκροταφείων της

κοινότητας. Οι αντιδράσεις που διατυπώθηκαν αφορούσαν μόνο στο γεγονός ότι θα δινόταν δύο δημοτικές εκτάσεις χωρίς αντάλλαγμα, ενώ η έκταση του νεκροταφείου θα περιερχόταν στο ελληνικό δημόσιο και όχι στο δήμο. Ο νομικός σύμβουλος του δήμου αποφάνθηκε ότι ο δήμος δεν είχε νόμιμους τίτλους ιδιοκτησίας επί της έκτασης άρα ούτε το δικαίωμα να τη διεκδικήσει, έτσι η διαδικασία απαλλοτρίωσης του νεκροταφείου σε αντάλλαγμα των δύο εκτάσεων πάγωσε. Η έκταση πέρασε στο ελληνικό δημόσιο, και ένα μέρος της πέρασε στο ΑΠΘ για τη μελλοντική του επέκταση.

ΑΜ' ΕΠΟΣ ΑΜ' ΕΡΓΟΝ

Στο μεταξύ, η καταστροφή άρχισε τρεις μέρες αργότερα μετά την πρώτη σύσκεψη, στις 6 Δεκεμβρίου 1942. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν επί τόπου, στην εβραϊκή νεκρόπολη, με τους εκπροσώπους της εβραϊκής κοινότητας να προσπαθούν να περισώσουν ό,τι μπορούσαν, τον γενικό γραμματέα της γενικής διοίκησης Μακεδονίας να τάσσεται υπέρ μιας καθολικής καταστροφής και τον Μέρτεν να αποφασίζει τελικά την καταστροφή ενός μόνο μέρους του νεκροταφείου, αυτού που γειτνίαζε με το πανεπιστήμιο. Σύμφωνα με όσα αναφέρει στο βιβλίο του *In Memoriam* ο ο ραβίνος Μιχαέλ Μόλχο, που ήταν αυτόπτης μάρτυρας του επεισοδίου, μετά από αυτό ο Μέρτεν μπήκε στο αυτοκίνητό του και έφυγε, ενώ οι εκπρόσωποι των ελληνικών αρχών έδωσαν την εντολή να καταστραφούν τα πάντα- ακόμα και οι πολύ αρχαίοι τάφοι, ακόμα και αυτοί στους οποίους είχαν γίνει μόλις πρόσφατα οι ταφές. Για την καταστροφή του εβραϊκού νεκροταφείου προσλήφθηκαν 500 εργάτες [από το δήμο], οι οποίοι μάλιστα, όπως αναφέρει ο κ. Σαλτιέλ στη μελέτη του, πληρώθηκαν με έξοδα της εβραϊκής κοινότητας! Μέσα σε μερικές εβδομάδες, η νεκρόπολη έμοιαζε με βομβαρδισμένη πόλη, ένα μέρος γεμάτο μπάζα, ανάμεσα στα οποία οι εβραίοι της Θεσσαλονίκης έτρεχαν να σώσουν ό,τι είχε απομείνει από τις σωρούς των συγγενών τους, για να μην καταλήξουν... τροφή για τα σκυλιά. Στο μεταξύ τους είχε επιβληθεί ο περιορισμός στα γκέτο και από τον Μάρτιο του 1943 άρχισε ο εκτοπισμός τους στα στρατόπεδα εξόντωσης της Πολωνίας...

ΜΑΝΤΡΑ ΔΩΡΕΑΝ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

Το νεκροταφείο μετατράπηκε σε μάντρα οικοδομικών υλικών, μαρμάρου και τούβλων, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά το τέλος του πολέμου. Οι μαρμάρινες πλάκες, που άλλοτε σκέπαζαν τις σωρούς των νεκρών, ήταν πλέον συγκεντρωμένες σε στοίβες και ο κάθε περαστικός μπορούσε να πάρει όσες ήθελε για να επισκευάσει το σπίτι του, να στρώσει την αυλή του κλπ. Την ευθύνη για τη διαχείριση των υλικών είχε το τμήμα δημοσίων έργων της γενικής διοίκησης Μακεδονίας, υπό την εποπτεία της γερμανικής στρατιωτικής διοίκησης, ενώ ο δήμος, η εκκλησία και άλλοι φορείς κατέθεσαν αιτήσεις για να λάβουν υλικά, όπως προκύπτει από τα γενικά αρχεία του δήμου, που τηρούνται στο Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με αρχειακές πηγές τις οποίες επικαλείται ο κ. Σαλτιέλ, στις αρχές Μαρτίου του 1943, όταν αναχωρούσαν τα πρώτα τραίνα για το Άουσβιτς, ο γενικός διοικητής Μακεδονίας ενέκρινε αίτημα του δήμου για να λάβει 100.000 τούβλα από το νεκροταφείο για μελλοντικές ανάγκες που μπορεί να προέκυπταν. Επειδή όμως το πλιάτσικο στο νεκροταφείο συνεχιζόταν, οι

τεχνικές υπηρεσίες του δήμου επεσήμαναν τον κίνδυνο να εξαντληθούν (!) τα υλικά, ζητώντας να προχωρήσει άμεσα η μεταφορά στα εργοτάξια του δήμου.

Τα οικοδομικά υλικά από το νεκροταφείο χρησιμοποιήθηκαν σε σχολεία και εκκλησίες, δρόμους και πεζοδρόμια. Σύμφωνα με τα αρχεία που τηρούνται στο Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης και άλλες αρχειακές πηγές στις οποίες αναφέρεται η μελέτη του κ. Σαλτιέλ:

– Η Ιωαννίδειος Σχολή ζήτησε και έλαβε 50.000 τούβλα και 100 τ.μ. μάρμαρου για την κατασκευή αποχωρητηρίων (!) για τα παιδιά του συσσιτίου που διοργάνωνε.

– Ο Ιστοπλοϊκός Όμιλος είχε ήδη πάρει 30.000 τούβλα για να χτίσει ένα υπαίθριο περίπτερο για το δικό του συσσίτιο αλλά ζήτησε να πάρει και ξύλα και πλακάκια, προερχόμενα από εβραϊκές γειτονιές που είχαν καταστραφεί μετά τις εκτοπίσεις.

– Ο διευθυντής του νεοϊδρυθέντος, το 1943, Κρατικού Θεάτρου ζήτησε από τις γερμανικές αρχές ταφόπλακες, με τις οποίες στρώθηκε η πλατεία και τα πεζοδρόμια γύρω από το Βασιλικό Θέατρο.

– Το νεκροταφείο της Αγίας Φωτεινής χρησιμοποίησε υλικά από το κατεστραμμένο εβραϊκό νεκροταφείο για ένα παρεκκλήσι, για την περιφράξη, την πλακόστρωση της αυλής κ.α.

Σύμφωνα με τη μελέτη του Βασίλη Ριτζαλέου, 17 από τις συνολικά 70 ενορίες (μεταξύ αυτών και του Αγίου Δημητρίου) κατέθεσαν ανάλογα αιτήματα για υλικά, ήδη από τις 16 Ιανουαρίου (πριν καν αρχίσει ο εκτοπισμός των εβραίων της πόλης!) μέχρι τις 18 Οκτωβρίου 1943, προβλέποντας ακόμα και μελλοντικές ανάγκες.

ΓΙΑ... ΙΕΡΟ ΣΚΟΠΟ

«Πουθενά δεν βρίσκουμε οποιονδήποτε ηθικό ενδοιασμό, κατά τη διάρκεια αυτής της πράξης βεβήλωσης. Αντιθέτως, η καταστροφή του νεκροταφείου συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο» σημειώνει ο κ. Σαλτιέλ. Τον Ιούλιο του 1946 επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη μια εβραϊκή αντιπροσωπεία, μέλος της οποίας ήταν ο καθηγητής Εβραϊκών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Cecil Roth, ο οποίος ανέφερε ότι υπό τις οδηγίες του έφορου της αρχαιολογικής υπηρεσίας για τη Β. Ελλάδα, Στυλιανού Πελεκανίδη οι ταφόπλακες φορτώνονταν σε καροτσάκια και μεταφέρονταν στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, που ήταν σε φάση αναστήλωσης. Ο έφορος μάλιστα δήλωσε την έκπληξή του, όταν του ζητήθηκε ο λόγος, καθώς όπως σημείωσε στην προκειμένη περίπτωση οι ταφόπλακες χρησιμοποιούνταν για έναν ιερό σκοπό, ενώ παλαιότερα είχαν χρησιμοποιηθεί ακόμα και για πεζοδρόμια και τουαλέτες! Μάλιστα εξανέστη για το ότι δεν του υπέδειξαν τις αναθηματικές πλάκες με ιστορική αξία, πριν προχωρήσει η καταστροφή και κατηγορήσει την εβραϊκή κοινότητα ότι δεν είχε δικαιώματα ιδιοκτησίας επί των υλικών του νεκροταφείου!

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΣΤΗ ΔΙΚΗ

« Ήτο γενικόν αίτημα των χριστιανών της Θεσσαλονίκης να φύγει από το κέντρο της πόλεως το νεκροταφείον και να πάη μακρυά και τούτο διότι ήτο

δίπλα πλέον σε σπίτια. Το ζήτημα, όμως, αυτό είχε ρυθμιστή υπό της κυβερνήσεως Μεταξά και ήσαν όλοι ικανοποιημένοι» κατέθεσε ο υποστράτηγος Αθ. Χρυσόχοδου στις 17 Φεβρουαρίου 1959, συμμετέχοντας ως μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη του Μέρτεν. Όταν ο πρόεδρος του δικαστηρίου τον ρώτησε «Ημπορείτε τώρα να μας πείτε ποιος το ανέσκαψε και επούλησε τα μάρμαρά του;» η απάντησή του ήταν αρκούντως κυνική: «Ελέχθη ότι αυτό που θέλαμε να κάνουμε το εκάναμε δια του Μέρτεν». Από την πλευρά του ο γενικός διοικητής Μακεδονίας Β. Σιμωνίδης περιέγραψε την καταστροφή του νεκροταφείου ως ένα «εκτεταμένο σχέδιο εξωραϊσμού, που θα είχε θετική επίδραση στην ανάπτυξη της πόλης». Όταν ο εισαγγελέας πίεσε τον Μέρτεν, αυτός απάντησε με εκνευρισμό: «το νεκροταφείο καταστράφηκε από τους Έλληνες για δύο λόγους: για να απαλλαγούν από αυτό, επειδή πλέον ήταν δίπλα στα σπίτια τους, και για να πάρουν τα χρυσά δόντια από τους νεκρούς»!

ΔΙΠΛΟΣ ΞΕΡΙΖΩΜΟΣ

«Καθώς τα αντισημιτικά μέτρα πολλαπλασιάζονταν και εντεινόταν, οι εβραίοι αισθανόταν περισσότερο απομονωμένοι από ποτέ. Η δυσχερής τους κατάσταση δεν απασχολούσε την ελληνορθόδοξη πλειονότητα. Ποτέ ξανά στην ιστορία της πόλης δεν ένιωσαν τόσο μεγάλη πίεση, ανασφάλεια και εχθρότητα. Η καταστροφή του νεκροταφείου τους έκανε να αντιληφθούν ότι είχαν πολύ λίγους φίλους στο πλευρό τους» παρατηρεί ο Λεόν Σαλιτιέλ και καταλήγοντας αναφέρει: «Κατά κάποιον τρόπο η εκτεταμένη χρήση ταφοπλακών από το κατεστραμμένο νεκροταφείο από όλους τους φορείς της κοινωνίας της Θεσσαλονίκης, της εκκλησίας συμπεριλαμβανομένης, προσέδιδε στην πράξη ένα επίχρισμα νομιμότητας. Ο ρόλος της ελληνορθόδοξης ελίτ της εποχής είναι κρίσιμος: βλέποντας την κατάσταση, υπό το πρίσμα μιας δικής τους *realpolitik*, αντιλήφθηκαν ότι οι Γερμανοί ήταν η καλύτερή τους ευκαιρία για να διασφαλίσουν και να προωθήσουν τις προτεραιότητες που είχαν εκείνη την περίοδο. Το να βοηθήσουν τους εβραίους συμπολίτες τους δεν ήταν στην κορυφή αυτής της λίστας προτεραιοτήτων».

Δύο μήνες πριν φτάσουν στη Θεσσαλονίκη οι άντρες του Άιχμαν για να εκτελέσουν την 'Τελική Λύση', «οι εβραίοι της πόλης είδαν το ιστορικό νεκροταφείο τους να καταστρέφεται. Έχασαν αυτό που τους συνέδεε με τις ρίζες τους στην πόλη, λίγο πριν ξεριζωθούν και οι ίδιοι. Αντιμετωπίστηκαν με αδιαφορία... χειρότερα, με εχθρότητα από τις αρχές, δηλαδή από τους ανθρώπους που θα έπρεπε να τους προστατεύουν σε εκείνες τις δύσκολες στιγμές. Και όπως ξέρουμε εκ των υστέρων η μοίρα ήταν προδιαγεγραμμένη».

[Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΕΣ, που κυκλοφόρησε με την «Μακεδονία της Κυριακής» 30 Νοεμβρίου 2014. Εδώ το κείμενο σε Pdf [Επιλογές, Δεκέμβριος 2014](#)].

Το μεγαλύτερο μέρος του παρόντος κειμένου βασίζεται στη μελέτη του υποψήφιου διδάκτορα του ΠΑΜΑΚ Λεόν Σαλιτιέλ, η οποία είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση:

https://www.academia.edu/8343279/Dehumanizing_the_Dead_The_Deconstruction_of_Thessaloniki_s_Jewish_Cemetery_in_the_Light_of_New_Sources